

”Bedre å bite det i seg og spille videre enn å sloss”

Fotball som integreringsarena

Hilde Lidén

Det er en utbredt oppfatning at idrett er en spesiell velegnet arena for integrasjon av innvandrere og minoriteter. Idrett er åpen og inkluderende, og deltakerne stiller likt, uavhengig av bakgrunn (Strandbu 2002). Den norske modellen for breddeidrett ønsker å gi et allsidig tilbud til barn der spesialisering og konkurranseaspektet er nedtonet.¹ Dessuten satses det på å rekruttere nye grupper til idrett, gjennom særlige tiltak som ikke krever ordinært medlemskap i idrettslagene. Deltakelse i lokalmiljø skal gi lokal tilhørighet, og gjennom å delta vil de unge få del i fellesskap og de verdiene som både idretten og samfunnet er tuftet på.

¹ Barneidrettens mål er ikke at barna skal bli best mens de er barn. For aldersgruppen 5-7 år vektlegges lek og allsidig aktivitet. For 8-9-åringene gjelder allsidig aktivitet med sikte på opplæring og innføring i forskjellige idretter, og 10-12-åringene skal få allsidig aktivitet, opplæring og begynnende spesialisering i en eller flere idretter. Opp til og med 10 år benyttes ikke resultatlister/tabeller og rangering. Barn under 10 år kan bare delta i konkurranser i idrettslaget og i nærmiljøet (Norges idrettsforbund og Olympiske Komité 2000).

Forskning viser at det er noe færre minoritetsungdom² enn majoritetsungdom som er medlemmer i idrettslag, især gjelder dette jenter.³ Dette betyr ikke at forskjellene i aktivitetsnivå når det gjelder å trene idrett er så store. Flere minoritetsungdom er løsere tilknyttet til idrettslag, de benytter treningstilbud til organisasjoner eller ungdomsklubber uten nødvendigvis å være medlem i idrettslagene. Minoritetsungdom har dessuten bidratt til nye idrettsgrener som ulike typer kampsport, baseball og cricket (Strandbu & Bjerkeset 1998, Strandbu 2002). Strandbus konklusjon er at forskjellen i idrettsaktivitet mellom ungdom med eller uten innvandrerbakgrunn i Norge ser ut til å være mindre enn i internasjonal forskning, når idrettsaktivitet og ikke bare medlemskap i idrettsorganisasjoner er tatt med. Idrettens integrerende funksjon vil dermed være mer sammensatt enn om en tenker seg den realisert gjennom felles aktiviteter i felles klubb. Om aktiviteten foregår som del av kommunale ungdomstiltak, som et stående tilbud om idrettslek der alle kan stikke innom når det passer, eller som del av virksomheten til en religiøs organisasjon, vil dette bidra til ulike former for sosial integrering. Internasjonal forskning viser at minoritetsungdom som allerede er godt integrert og har venner blant majoritetsungdom, oftere melder seg inn i de ordinære idrettslagene (Yu & Berryman 1996). Klassebakgrunn er dessuten viktig for hva som kjennetegner de unges fritidsmønster (de Knop m.fl. 1995).

Det finnes begrenset forskning som bekrefter det optimistiske perspektivet på hvordan idrett fremmer integrering av innvandrerbarn og -unge. Enkelte internasjonale studier viser tvert imot at etniske konflikter kan bli tydeliggjort og forsterket, bl.a. ved at det fremmer rasistiske holdninger (Fleming 1995). Jeg vil i det følgende problematisere erfaringene til en fotballklubb som synliggjør noen av de utfordringene som finnes for å gjøre idrettsarenaen til en god integreringsarena. Særlig guttelaget i klubben viser hvordan idrettsmøter også kan forsterke sosiale og etnisk stigma.

² Betegnelsen minoritetsungdom viser her til ungdom med foreldre som regnes til en nasjonal, religiøs eller språklig gruppe som er i mindretall. I studien som ligger til grunn for artikkelen er det hovedsakelig snakk om 1. og 2. generasjons innvandrere, det vil si at enten de selv, en eller begge av foreldrene er født i land utenom Vesten.

³ Strandbu og Bjerkeset (1998) finner i Ung i Oslo-undersøkelsen at 43 prosent av guttene med innvandrerbakgrunn (dvs 1. og 2. generasjon fra Afrika, Asia inkl. Tyrkia og Latin Amerika) mot 51 prosent av gutter med norsk bakgrunn er medlemmer i idrettslag. For jenter er tilsvarende tall 15 prosent av de med innvandrerbakgrunn og 37 prosent av de med norsk bakgrunn.

Som vi skal se ble guttelaget definert ut fra dominerende forestillinger om innvandrer gutter, noe som bidro til en ytterligere marginalisering av guttene. På den andre siden viser eksempelet hvordan guttene danner et fellesskap forbundet med kontroll og selvstendighet, der interesse for fotball blir en avgjørende identitetsmarkør i jevnaldergruppen.

Fotballklubben, heretter kalt Fremad, ligger i en bydel i Oslo sentrum med stor andel minoritetsbefolkning. På skolene i strøket er det mellom 50 og 90 prosent elever med innvandrerbakgrunn. Medlemmene har foreldre med forskjellig landbakgrunn, mens de fleste av spillerne er født og oppvokst i Norge. Det er også noen spillere med norske foreldre. Bydelen ligger sentrumsnært, med en aktiv byfornyelsespolitikk, inkludert parker og grøntarealer med ballplasser og ballbinger⁴. Disse stedene benyttes av både barn og ungdom, som gjerne oppholder seg mye utendørs om ettermiddagene og kveldene (Lidén 2000).

Gjennom to spillesesonger fulgte jeg spillerne i Fremad på trening og kamper. Den etnografiske studien inngår som delprosjekt i forskning som over tid har fulgt opp og analysert oppvekst i flerkulturelle nabolag i Oslo.⁵

En vårkveld sitter jeg sammen med lagleder og sju av spillerne på Gutter 14 år i bilen som de har fått låne av bydelens fritidsseksjon. Det er bortekamp, og laget de skal møte holder til på andre siden av byen. Den forrige kampen vant Fremad, men gangen før der igjen endte kampen med slåsskamp mellom lagene, og dommeren avblåste spillet. De har fått brev fra fotballkretsen, men er uenig i saksframstillingen.

Vi ankommer i god tid før kampen begynner, og guttene varmer opp. De spiller høyrøstet i stort tempo, dribler, viser sine ferdigheter, og skyter harde skudd på mål. God stemning. Etter hvert kommer spillerne på det andre laget fulgt av foreldrene. Disiplinert stiller dette laget seg opp på den andre banelhalvdelen. De løper en og en på tvers av banen for å varme opp. Alle er lyshårede, i kontrast til spillerne på østkantlaget. De ser yngre ut enn "våre" gutter, det ryktes om at noen

⁴ Inngjerdede små ballplasser.

⁵ Feltarbeidet inngikk i et forskningsprosjekt om Barn og unges hverdagsmakt finansiert av Norges forskningsråd. Fotballaget ble fulgt opp over to spillesesonger, og spillere og ledere ble intervjuet. Klubbens navn er endret. Se også Lidén 2000, 2005.

tilhører årgangen under, men ”de er for gode til å spille i egen gruppe”.

Foreldrene til det andre laget står samlet ved den ene siden. På ”vår” side er det bare treneren, lagansvarlig og jeg. Lagene stiller dermed svært ulikt når det gjelder heilagjeng og støtteapparat. Kampen begynner, og motstanderne viser seg å være godt samspilte. De får tidlig inn et mål. Flere av våre spillere er misfornøyde med plasseringen, de er vant med en bedre posisjon, og innfinner seg ikke uten kommentarer med situasjonen. Særlig en av guttene er kranglete, og treneren kommanderer ham fra sidelinja. Noen taklinger er hardhendte, den fysiske forskjellen mellom guttene på de to lagene forstørker det aggressive inntrykket. Ved pause er stillingen likevel tre-null til de andre. Laget reorganiseres. Protester blir slått ned på, men spillerne er ikke helt tilfredse.

I annen omgang får Fremad inn et mål, og det hjelper på spillet. Guttene er nå offensive, og får til gode taklinger. Så skjer det noe, to av spillerne er i munnhuggeri, og det dyttes. Dommeren gir frispark. Stemningen er mer spent, og det slenges kommentarer fra begge lag. Foreldrene på den andre siden kommenterer høylydt motspillernes spillestil. Spillet er ampert, dommeren blåser av, og han irettesetter et par av spillerne. Treneren bytter ut den aktuelle spilleren. På sidelinja forteller spilleren om rasistiske kommentarer, også fra foreldrene, at det er urettferdig at det ikke er de andre som blir irettesatt. Treneren sier at de får bare bite det i seg så lenge de er på banen. Det dumteste er å slåss. Motspillerne får inn et nytt mål. Kampen er over. Ampre samler de seg rundt treneren, men kommanderes så ut igjen på banen for å takke for spillet.

Fotballkampen denne kvelden viser noen av de utfordringene idrett som arena for sosial integrering står overfor. For det første handler det om prosesser for integrering gjennom konkurranseidrett, der dette kompliseres av at minoritets- og majoritetsrelasjoner gjøres relevante i møtet mellom lagene. Episoden antyder også hvordan idrett for barn og unge bygger på premisset om foreldreengasjement, en modell som ikke passer for alle lag.

Foreldreinnsats – betingelse eller begrensning?

Barns idrettsaktivitet er i Norge nært forbundet med foreldres frivillige innsats. Foreldrene driver dugnad, organiserer kamper, er trenere og lagledere, frakter barna til kamper og trening og følger dem opp på andre måter. Engasjementet blir et symbol på godt foreldreskap, manglende oppfølging derimot blir gjerne kommentert og sanksjonert. For å forstå den norske modellen for barneidrett, mener den norsk-argentinske antropologen Eduardo Archetti, at man må se på de underliggende moralske aspektene i frivillig innsats, det vil si forventninger om gjensidige ytelser innen og mellom familier. Foreldrenes engasjement i barnas sportsaktiviteter er innvevd i slike gjensidige forpliktelser innad i familien, og bidrar til fellesskapet, og ideelt sett til likevekt mellom foreldrenes omsorgsinnsats. Det gjensidige budsjettet for innsats betraktes over tid, især for fedrenes del, og deres bidrag på idrettsarenaen gjengjelder mødrenes omsorgsinnsats opp gjennom årene (Archetti 2003).

De siste årene har det blitt vanligere med innslag av enkelte betalte tjenester også i idrettsforeningenes arbeid, men fortsatt er foreldrearbeid bærebjelken i hvordan idrett for barn og unge organiseres i idrettslag. Foreldre melder barna inn i en sportsklubb der forutsetningen er at dette også forplikter dem til engasjement. Idrettspolitisk er det imidlertid en prioritert oppgave å motivere nye grupper av barn og unge til fysisk aktivitet i nærmiljøet, og i storbyene er det avsatt øremerkede midler til slik virksomhet. Lavterskeltilbud som ikke baserer seg på foreldreinnsats har økt, men disse tilbudene omfatter ikke lagspillkonkurranser. For Fremad var situasjonen den at spillerne ønsket å være med i en fotballserie, samtidig som de ikke kunne basere virksomheten på foreldreinnsats.

Utgangspunktet for guttelaget var at fritidsklubben organiserte en fotballgruppe med faste treningstider. Deltakerne var ivrige, og de ønsket å spille kamper. Dette krevde at de ble organisert som klubb. En av lederne i fritidsklubben med godt kjennskap til nærmiljøet kontaktet derfor en sportsklubb, Fremad, med gammel tilhørighet i området.⁶ På grunn av svik-

⁶ *Fremad* ble startet i en tid da mange unggutter i arbeiderstrøk organiserte lag utenfor de etablerte sportsklubbene. Laget ble formelt stiftet i 1919 og ble tidlig del av Arbeidernes Idrettsforbund. *Fremad* samlet mange arbeidsledige, og klubben utviklet seg til å bli et felles møtested med mange andre aktiviteter i tillegg til fotball og bandy. Det ble holdt studiesirkler, kulturkvelder og foredrag i klubbhuset som var satt i stand på dugnad. Klubben hevdet seg godt i både fotball og bandy, og de vant Oslo cupen i fotball alle årene fra 1928-34. I 1928 var medlemstallet rundt 150.

tende rekruttering hadde klubben for flere årtier siden lagt ned virksomheten for barn og unge, og eksisterte nå bare i form av et veteranlag. Styret i klubben ønsket initiativet fra fritidsklubben velkomment, og guttelaget ble påmeldt seriemesterskapet. Da dette ble kjent tok noen foreldre initiativ til å organisere ytterligere tre lag med yngre deltakere, et lag for jenter 9 år og to småguttelag, for gutter 9 år og gutter 11 år. Disse foreldrene var kjent som ildsjeler i nabolaget, med stort engasjement på skolen og overfor barnas venner. Rekrutteringen til lagene for de yngste var i området rundt en av barneskolene og de trente i parken utenfor barneskolen, mens det eldste laget trente på idrettsplassen ved ungdomsskolen. Fremad ble fort et synlig innslag i nabolaget. Det samlet seg søsken og venner i parken både før og etter treningsøktene, de spilte i ballbingen, lekte på sidelinja og pratet med lagledere og trenere. Initiativtakerne til de nye lagene holdt kontakt seg imellom, mens den formelle strukturen i sportsklubben ikke ble endret. Ideen var at Fremad skulle være et fotballtilbud tilpasset lokalmiljøet med begrensede forventninger til foreldrenes innsats og økonomi. Mange barn og foreldre i området så ikke de eksisterende idrettsklubbene i bydelen som et alternativ tilbud, fordi treningen foregikk utenfor nabolaget og krevde transport, og fordi kravene til oppmøte og oppfølging for spillere og foreldre var for store. Spillerne på de yngre lagene involverte foreldrene når det gjaldt kontingent, treningstider og busspenger, og de var velkomne som tilskuere og støttespillere, noe som skjedde sporadisk. Flere av de eldste guttene hadde ikke fortalt hjemme at de spilte på fotballaget, de holdt fritidsaktivitetene sine for seg selv, og ønsket ikke å bry foreldrene.

Til forskjell fra foreldrene, ble søskenrelasjoner aktivert for laget. Et par av trenerne hadde småsøsken og nær familie på laget de trente. Den ene treneren var ei jente som selv hadde brukt all sin fritid i ballbingen, og var kjent av alle ungene i strøket. Hun likte ikke at lillebroren var ute aleine, og var derfor ofte ute og spilte sammen med ham og kameratene hans. Da hun ble spurt om å trene laget han spilte på, sa hun ja fordi hun følte et sosialt ansvar for å gjøre sitt til å holde guttene borte fra mer negative miljøer som fantes i strøket.

Jeg har alltid prøvd å forstå ungene. Prøver å være en del av utelivet dems. Alle her kjenner meg. Hvis noen har trengt hjelp så har jeg alltid stilt opp, vært der for dem uansett hvem det er. Jeg har egentlig kort lunte, og de vet når jeg sier i fra om hva jeg ikke liker, så godtar de det. Uansett om jeg er jente eller ikke så tror jeg at jeg har respekt.

Erfaringene fra Fremad kan antyde at den tradisjonelle modellen for barneidrett og foreldreinnsats kan virke begrensende på rekruttering av minoritetsbarn og -ungdom. Barn begynner ikke, eller de slutter i idrettslag, fordi den økonomiske og moralske forventning til foreldrene ble for vanskelig å innfri. Dermed virker ikke idrettslagene inkluderende for familier der ikke foreldrene har vokst opp med denne formen for barneidrett. Fotballklubben har i stedet basert seg på allerede virksomme ansvarsrelasjoner mellom søsken og søskenbarn, lokale ildsjeler, og overlappende former for økonomisk kompensasjon til trenere. Trenerne rekrutteres dermed ut fra eksisterende arbeids- og ansvarsoppgaver, og lønnes delvis gjennom den kommunale fritidsklubben og som f.eks. støttekontakt.

Modellen for barneidrett slik den er utformet i Norge over tid, basert på foreldrenes frivillige innsats i regi av idrettslag, er ikke universell. I andre land er det gjerne skolen som står for barns sportslige aktivitet (Archetti 2003). Barneidrett blir i Norge en sosial arena for reproduksjon ikke bare av samfunnets verdier, men også av familieliv og de forpliktelser som binder familien til lokalsamfunnet, hevder Archetti (2003). Han ser den dominerende idrettsmodellen som svært avhengig av kjernefamiliens gjensidige ytelser overfor hverandre, og derfor sårbar for forandringer i familiens sosiale og kulturelle forankring og betingelser.

Begrunnelsen for en barneidrettsmodell som den norske bygger på, er bl.a. potensialet som frivillig innsats har for sosial integrasjon. Sivile sammenslutninger står for muligheten til varige og forpliktende relasjoner basert på visse kognitive, normative og følelsesmessige kvaliteter. Et annet aspekt er at frivillige lag og foreningene sikrer intern medvirkning og en mulig eksternt politisk mobilisering. Barneidrett innebærer en form for dobbel integrering: For foreldrene gjennom deres kollektive innsats i form av kjøring og dugnad, samt drift av klubben gjennom tillitsvalgte oppgaver, og den sosiale integrering som idrettsaktiviteten inkluderer barna i. Vanligvis opererer vi med tre dimensjoner ved sosial integrering: Den forventer: 1) Samhandling ansikt til ansikt, 2) Felles forståelse og verdier og 3) Emosjonelle bånd mellom individene (Seippel 2002). For Fremad er disse dimensjonene redusert til et minimum på organisasjonsnivå der voksne er involvert. Klubben eksemplifiserer derimot alternative måter som idrettslag kan tilpasse seg lokale forhold på. Når det gjelder spillerne er alle de tre dimensjonene for sosial integrering virksomme. Det er imidlertid nødvendig å spørre på hvilket nivå idrettsaktiviteten fungerer sosialt integrerende: internt i laget, i lokale jevnaldersmiljøer, eller i forhold til samfunnet generelt.

Etter 1945 fikk idrett en sentral plass innen den statlige satsningen på ungdomsarbeid. Med offentlig støtte til idrettslag og -foreninger, og til idrettsanlegg, skulle dette samlet bidra til en samfunnsomformende prosess som virket sosialt utjevnende. Aktiv deltakelse i idrettsforeninger og samfunnsliv var en viktig skole som utdannet de unge. Det var ikke ungdommelig aktivitet for aktivitetens egen skyld som var målet, men en politisk og samfunnsdannende bevisstgjøring. Idrettens nytteverdi som noe kollektivt sammenføyende og personlig oppbyggende har derfor stått sentralt, og en tilsvarende tro på idrett som en arena for barns samfunnsmessige integrasjon er også i dag til stede. Men hvilke begrensninger ligger i dette? Hva når identifisering som fotballspiller knyttes til identifisering som utlending, og spillerne får innskrenket sin frihet til å konstruere sin egen identitet fordi de blir konfrontert med stereotype forestillinger om ”de andre”?

Spill og moral

Spillerne ble rekruttert fra skolene i området. Mange hadde spilt fotball i årevis i ballbingen i parken der de nå trente, noen få hadde også vært medlemmer av andre lag, men hadde sluttet. Det var mange talentfulle spillere, de var gode teknisk med ballen, men de hadde liten trening i å spille sammen som lag.

De har spilt fotball i fotballbingen hele livet sitt, og dem senterer nesten aldri til hverandre der, så dem er ikke vant til å spille sammen, tenke strategisk sammen. Bevege seg framover. Det er det vi må lære dem. Det virker ikke som om de har tro på seg selv. De er ganske gode hver for seg når de spiller for seg selv, men hvis de ikke spiller som et lag, og virker som et lag, hjelper det lite. Så vi burde få dem til å spille litt sammen, og være litt mer sammen, så de kjenner hverandre bedre.

(trener for småguttelag)

Utfordringen var å få laget til å bli bedre samkjørt. De måtte utvikle en felles identitet som lag, ha tillit til hverandre og forståelse for hva det vil si å gjøre en kollektiv innsats. Trenerne arbeidet for å få spillerne til å ta instruksjoner uten å protestere, og godta at de ble gitt en mindre framtrædende plass på laget enn den de ønsket. Ikke bare likte spillerne å spille fotball, men de ville være gode fotballspillere. Egen dyktighet oppøvd gjennom

utallige timer i ballbingen motiverte dem, men deres evne til å briljere med ballen måtte disiplineres for å inngå i en større enhet. Individuell dyktighet måtte kombineres med innordning og målrettet arbeid. Det var først da at spillet ville gi dem spenning, prestisje og et publikum. De måtte godta spillereglene og verdiforankringen som kom til uttrykk i seriekampenes regelverk og ritualer. Men å følge regler ga dem ikke nødvendigvis uttelling i første omgang.

Fremad-spillerne møtte også en annen type utfordring. Som et fleretnisk østkantlag opplevde guttene ofte å bli møtt med fordommer og mistenksomhet av motspillere og deres foreldre. Forskjellene mellom lagene var ofte iøynefallende fra de ankom banen. Selv om laget de møtte også kunne ha spillere med innvandrerbakgrunn, og at også Fremad hadde spillere med norske foreldre, ble de betraktet som et annerledes lag. Spillerne kom som oftest med buss eller bane, de framsto som en høyrøstet og udisiplinert guttegjeng der de strødde sakene sine rundt seg før kampen, kranglet, tullet og lo.

Vi er kanskje ikke den mest rolige gjengen, vi er ikke det vanlige A-4 fotballaget som løper fram og tilbake. Det er litt mer sånn slossing og folk kodd⁷ med hverandre. Det er sånn vi er – litt løssluppen. Det er bare sånn mange i Fremad er, hvis de holder dem for hardt, så stikker de av. De må få litt rom for å ha det litt moro, til å si sin mening og ha sine ideer, så blomstrer de og spiller fotball og er god på skolen. Det syns jeg klubben er god til. Det er plass til flere typer, det er romslig, du må ikke være sånn eller sånn. Det er Fremad flinke til.

(gutt, 15 år)

Spillerne brukte ofte et språk som foreldrene til motlaget reagerte på, og treneren måtte dysse dem ned, forsøke å samle dem og få kontroll før kampen. Treneren holdt også en aktiv profil under spillet, kommanderte og kommenterte. Guttene var dessuten følsomme for slengbemerkinger fra motstanderne som antydte deres etniske bakgrunn. Etter flere episoder der kampen hadde blitt avblåst på grunn av begynnende slagsmål, fikk laget et rykte på seg som urostiftere. Situasjonen ble fort spent både for spillerne og dommeren. Fremad-spillerne mente at det var de og ikke de andre som

⁷ ”Kødde” med hverandre er et begrep som dekker det å erte og terge hverandre.

ble straffet. Dette opplevde de som uttrykk for hverdagsrasisme, noe de kjente til også fra andre situasjoner, og som gjorde dem ekstra hårsåre.

Det hender vi blir behandlet – de virker litt fiendtlig når vi går på banen. Og av og til har jeg hørt utrop som Kom nå skal vi ta de svartingene. Men da reagerer vi selvfølgelig, men det er ikke så mye vi kan gjøre, det er hverdagsrasisme. Men det er selvfølgelig kipt, det berører ikke meg, men alle kompisene mine. Så det er ikke kult for dem og ikke for laget. Og når det ofte er treneren eller de voksne som sier det så. Det er ikke noe bra.

(gutt, 15 år)

Når laget ble identifisert som utlendinger og forbundet med stereotype bilder av aggressivitet og macho-kultur, begrenset det rommet som spillerne kan bruke for å markere seg som individer. Også guttene med norsk bakgrunn, slik sitatet over antyder, identifiserer seg med kameratene og fellesskapet, på tross av sine privilegerte posisjoner som ”hvite”. De har samme stil og væremåte når de er sammen med kameratene, og inngår selv i de andres felles kategori for dem som ”utlendinger”. Dette viser bl.a. hvor åpne etniske kategorier kan være, og hvor situasjonsavhengige de kan brukes.

Konfliktsituasjonene på fotballbanen setter seg som kroppslige erfaringer som de ikke kan reflektere seg bort fra, og på ett nivå biter forståelsen som andre har av dem, seg fast i eget selvilde. Dette inngår i det Bourdieu betegner som at ”subjektiviteten sitter i kroppen”, at erfaringer blir sittende som disposisjoner og kunnskap på et forståelsesnivå som ikke nødvendigvis er verbalt formulert. De ligger nedfelt i daglige praksisformer og bærer med seg både kollektive meningsstrukturer og individuelle fortolkninger av disse (Bourdieu 1977, se også Prieur 2004, Lidén 2005). Guttene var lydhøre for tegn som bekrefter de andres stempling, og verbale og fysiske uttrykk ble fortolket som uttrykk for rasisme. Dette gjorde det legitimt å reagere selv, eller å støtte kamerater som ble utsatt for hets. Det var ikke bare på fotballbanen dette skjedde. Guttene fortalte at de stadig ble mistenkeliggjort når de gikk i sentrumsgatene. Samtidig utnyttet de av og til usikkerheten til andre ungdommer gjennom å spille ”tøff” og å ”kødde” med dem. På denne måten bidro de selv til å bekrefte oppfatninger om dem selv som aggressive, noe som forsterket rasistiske holdninger som plasserte dem ytterligere i en underlegen posisjon.

Diskusjonene etter kampene førte spillerne inn på moralske spørsmål der de ble utfordret i forhold til hvem de følte seg moralsk ansvarlig for, og hva slags ansvar de tok for egne handlinger. Vurderingene av forpliktelsene de hadde overfor laget og seriereglementet var ladet med følelser, engasjement og drømmer. Mye sto på spill, det berørte deres selvbilde og tilhørighet. Kravene om å tenke prinsipielt og å ha innlevelsessevne i motstandernes ståsted ble møtt med sterke følelser og fortellinger om tidligere hendelser. De skulle ikke la seg provosere, men hvordan kunne de la være når de nettopp viste sin verdighet gjennom ikke å vike unna? Trenerne oppfordret guttene til å ta standpunkt til slike dilemmaer.

Så vi har mange ganger droppet treningen og bare pratet om det – vi har sittet inne på klubben og prata om det i en til halvannen time. Hva slags konsekvenser det har. Og at det faktisk er morsommere å bite seg i leppa og ikke tenke på det enn å ta den slåsskampen og bli kasta ut. Eller klage på dommeren. Så alle har kommet fram til at det er bedre.

(gutt, 15 år)

Forståelsen av hva som var rettferdig sammenfalt ikke alltid med hva som var nødvendig å gjøre eller taktisk lurt. På spillermøtene argumenterte trenerne for at den beste oppreisning de kunne få var å spille god fotball, og vinne kampene. I tillegg til å fortolke hendelser og prinsipper sammen med spillerne, hadde trenerne også en viktig funksjon som formidlere, der de begrunnet hvorfor regler var slik de var. De måtte gjøre det logisk at individet måtte innordne seg samfunnets kjøreregler. Ikke bare måtte de formidle grunnprinsippene for godt lagspill, men også forventningene som fotballforbundet, andre lags spillere og foreldre hadde, og hvilke premisser for deltakelse og fair spill som gjaldt.

De må bli innsosialisert med samme type lojalitet til regler og premisser som er virksomme i samfunnet, den samfunnskontrakten som lojalitet til fotballforbundet og spillereglene der bygger på.

(lagleder for guttelaget)

Fotball var et gjennomgangstema for guttene når de møttes på skolen eller fritidsklubben. Treneren for det eldste laget, som var en av fritidslederne, ble en viktig voksenperson som de ikke bare snakket med om episoder fra

kampene, men også om andre hendelser på skolen og fritida. I samtalene ble egne opplevelser og felles fortolkninger diskutert, og gjennom dette ble hvem og hva de identifiserte seg med tydeligere. Å spille fotball var et suksesskriterium innad i jevnaldermiljøet. Det å være dyktige spillere ga dem anerkjennelse også i andre sammenhenger.

Det å være opptatt av fotball er en gutteting i vår alder. Nitti prosent av guttene liker å se på fotball, vi prater mye om det, om målet fra i går. Det er kanskje ikke så mye lagene og resultatene vi er opptatt av som spillerne og målene.

(gutt, 15 år)

Fotballinteressen sveiset spillerne sammen også utenfor treningen og kampene. De identifiserte seg med internasjonale fotballklubber, og briljerte med sin kunnskap om forbilder og fotballbegivenheter overfor hverandre og blant klassekamerater. Å være god i fotball åpnet for et fellesskap der skoleresultater og familietradisjoner ble underordnet. Noen av guttene fortalte også at fotballinteressen var noe de delte med fedrene sine. ”Han og jeg har liksom et eget språk. Vi kan sende sms så står det 1-0 så vet jeg automatisk hvem som har golla⁸ og sånt.”

Tilhørigheten spillerne hadde til klubben var positivt ladet. En av spillerne som hadde byttet over fra en større og velrenommert klubb beskriver forskjellene mellom klubbene slik:

Jeg startet i Fremad fordi jeg var lei av det andre laget fordi det ikke var mer humor igjen i spillet. Det var ikke gøy mer, og ingen rosing, og ikke lov å ta et par finter og sånn. Det var bare satsing, og at alle skulle på landslaget, og det var bare vinning og vinning. Her er man trygg og har tru på det man gjør. De minste på laget er ganske trygge på at de er inne i laget og kan få spille, og kan drite seg ut uten at de blir skjelt ut for det. Det er ikke noe kjef-ting. Jeg har en fast plass på laget – det er bare moro å spille her, rett og slett.

(gutt, 15 år)

⁸ Golla er slanguttrykk for det å skåre mål.

De søkte sammen i spenning og kontroll, og hadde sine koder for tilhørighet bl.a. gjennom hilsemåter, ord og uttrykk fra ulike språk som uttrykte vennskap og status, og en kontinuerlig kommentering av den internasjonale fotball-ligaen eller egne kamper. De verdsatte det utprøvende og lekende, en følelse av kontroll og anerkjennelse av forskjellige meninger. Den lokale jevnaldergruppen ble stedet de utprøvde nye koder i dannelsen av et heterogent fellesskap. Spillernes oppfatning av lagånd og kameratskap sto i kontrast til det negative ryktet de fikk som bråkmakere. De mente de ble mistenkeliggjort og urettferdig behandlet. Dette var ikke enestående på fotballbanen, men en nesten daglig opplevelse fra bygatene. For å opprettholde et selvbylde som bekreftet egen verdighet spilte de usårlige og krevde respekt. Deres støyende form virket beskyttende, men skapte samtidig distanse, og bidro til å opprettholde fordommer mot dem.

Inkludering eller marginalisering?

Beskrivelsen av guttelaget synliggjør noen av de utfordringene som idrettsarenaen står overfor for å innfri forventningene om å virke sosialt integrerende. For medlemmene gir det å være med i Fremad en tilhørighet og identifikasjon, og viser hvordan frivillige lag og organisasjoner har et potensial til å virke inkluderende i et sosialt sammensatt nabolag. Dette forsterkes fordi idretsaktiviteten har betydning for vennskap og status også utenfor laget. At medlemskapet virket sosialt inkluderende innad, innebærer ikke nødvendigvis at denne integrerende kraften kan overføres til idrettsarenaen generelt. Det er åpent hvilket utfall flerkulturelle møter på idrettsbanen kan ha (se bl.a. Eidheim 1998). I dette tilfellet forsterket fotballkampene stereotypier ved at de ble synlige møter mellom ulike oppvekst- og jevnalderkulturer som gjensidig hadde fordommer mot hverandre. Tålegrensen for forskjellighet ble ikke endret. Tvert imot. Forskjellene ble ikke bare synliggjort, men førte også med seg negative hendelser som forsterket de gjensidige bildene av de andre som ”fremmede”, og dermed økte avstanden mellom dem.

Likevel vil jeg argumentere for at deltakelsen hadde en integrerende funksjon også på et mer fundamentalt nivå. Deltakelsen bidro til å gjøre generelle verdier og forståelsesrammer for samfunnsdeltakelse aktuelle og forståelige. Spilleregler ble forklart, og over tid erfarte spillerne at det å tilpasse seg reglementet ga dem positiv uttelling. De så at det å bite i seg det de oppfattet som provokasjoner, og ikke la impulsene og sinne ta over,

men spille videre, fikk dem til å spille bedre kamper. De fikk til et bedre samspill seg imellom, og viste at de var et godt lag med dyktige enkeltspillere. De moralske vurderingene som var del av spillestrategien laget la opp til, virket dermed integrerende på sikt.

En viktig betingelse for dette var den legitimitet treneren hadde i forhold til spillerne. Den doble funksjonen treneren hadde ved at han også var leder på fritidsklubben ga ham en viktig posisjon som samtalepartner. Dette berører spørsmålet om gode grep for å organisere barne- og ungdomsidrett. Fotballklubbens hodepine var å kunne lønne en trener uten å belage seg på foreldredugnad og god klubbøkonomi. Løsningen var å se innsatsen i sammenheng med kommunale ungdomstiltak og tilskudd til integrerende tiltak. Mangfold i organisasjonsformer er nødvendig for å gjøre idrettsarenaen til en integrerende kraft i ulike lokalsamfunn. Fremad-spillerne ønsket ikke, og ville heller ikke ha kunnet basere seg på å involvere foreldrene i eget fotballengasjement. Fotballspillet var et viktig skritt ut i offentligheten på egenhånd, en integreringsarena forankret i et heterogent fellesskap og en jevnalderkultur med stort rom for å utprøve nye koder. På denne arenaen hadde foreldrene begrenset kunnskap å bidra med.

Den største utfordringen, som møtene på idrettsarenaen ikke greide å løse, var å bygge ned den gjensidige mistenksomheten i møtet med ”de andre”. For mange av guttene ble dette enda en bekreftelse på deres marginaliserte posisjon, og førte til en fortsatt beredskap til å være på vakt, og bli i stand til å kontrollere situasjonen i tilfelle nye ydmykelser.

Litteratur

- Archetti, Eduardo. 2003. Den norske ”idrettsmodellen”: Et kritisk blikk på sivil samfunn i Norge. *Norsk antropologisk tidsskrift*. 14(1):8-15.
- Bourdieu, Pierre. 1977. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- De Knop, Paul, Marc Theeboom, Eric Van Engeland & Linda van Puymbroeck. 1995. Sports and ethnic minority youth. *Journal of Comparative Physical Education and Sport* 17(1).
- Eidheim, Frøydis. 1998. *Aktivitet eller idrett? En evaluering av kulturdepartementets Storbyprosjekt til idrettsformål*. Prosjektrapport 19. Oslo: NIBR.
- Fleming, Scott. 1995. *Home and Away: Sport and South Asian Male Youth*. Aldershot: Avebury.
- Lidén, Hilde. 2000. *Barn – Tid – Rom: Skiftende posisjoner. Kulturelle læreprosesser i et pluralistisk Norge*. Dr. gradsavhandling. SVT-fakultetet. Trondheim: NTNU.

- Lidén, Hilde. 2005. *Mangfoldig barndom. Hverdagskunnskap og hierarki blant skolebarn*. Oslo: Unipax.
- Norges idrettsforbund og Olympiske Komité. 2000. Bestemmelser om barneidrett med utfyllende kommentarer. www.nif.idrett.no
- Prieur, Annick. 2004. *Balansekunstner. Betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*. Oslo: Pax.
- Seippel, Ørnulf. 2002. *Idrett og sosial integrasjon*. Rapport nr 9. Oslo: ISF.
- Strandbu, Åse. 2002. Idrettens betydning som flerkulturell integrasjonsarena. I: Ørnulf Seippel, red. *Idrettens bevegelser. Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn*. Oslo: NOVUS forlag.
- Strandbu, Åse & Sverre Bjerkeset. 1998. *Ungdom og idrett i et flerkulturelt samfunn. Litteraturoversikt og innledende analyser av Osloundoms idrettsaktiviteter*. NOVA Skriftserie nr 6. Oslo: NOVA.
- Yu, P. & Berryman, B.L. 1996. The relationship among self-esteem, aculturation and recreation participation of recently arrived Chinese immigrant adolescents. *Journal of Leisure Research* 28 (4).

Hilde Lidén
Norsk institutt for samfunnsforskning
Munthesgate 31
0260 Oslo, Norge
e-post: hilde.liden@samfunnsforskning.no